

Частина 2. Розпилення пестицидів

Коваль В. П., д.т.н.; Мележик О. І., к.т.н., ТОВ «Агро модуль»

Спеціалісти Всеросійського інституту захисту рослин так оцінюють в [1] стан розвитку хімічного захисту рослин: «Хімія пестицидів пішла у ХХІ століття, а агротехнології, за якими пестициди розпиляють, залишилися у столітті ХІХ-му» і обґрунтовують це тим, що під час обприскування біологічно оптимальних краплин 80 – 350 мкм не більше 10 %, а до втрат через випаровування краплин 10 – 80 мкм додаються краплини 350 – 2000 мкм, які зісковзують з листків на ґрунт, тому норми витрати пестицидів завищено у 2 – 3 рази.

Відцентрові розпилювачі РОса® виводять агротехнології розпилення на рівень ХХІ століття.

Знайомимо читачів журналу, яким чином було досягнуто покращення розпилення пестицидів.

1. Струминне розпилення.

До теперішнього часу відсутнє загально прийняте науково обґрунтоване уявлення про механізм розпилення рідини. Причини розпаду струменів (плівок) на краплини пов'язують з виникненням на поверхні хвиль капілярного походження, турбулентністю потоку, кавітацією, впливом зовнішнього середовища. Найбільш поширеним є уявлення про хвильовий механізм розпаду, який ґрунтується на отриманому В. Релеєм (1878) розв'язку задачі коливання циліндричної нитки нев'язкої рідини у вакуумі. Якщо довжина хвилі у 4,5 рази більша за діаметр нитки – нитка розпадається на краплини. По аналогії в [2] розв'язують задачу розпаду струменя і циліндричної плівки у газовому середовищі. Висловлена Натанзоном В.Я. (1938) ідея про турбулентність потоку, як причину струминного розпилення в подальшого розвитку не отримала.

Експериментальні дані розпилення струменів узагальнено у [3]. На рис. 1 показано форму коливань та час τ до поділу струменя води на краплини у залежності від швидкості U . Довжину суцільної частини $L = \tau \cdot U$ можна скоротити лише за рахунок зменшення діаметра або підвищення швидкості. При швидкості більшій за 10 м/с струмінь розпиляється на краплини без коливань, що можна пояснити лише внутрішньою структурою.

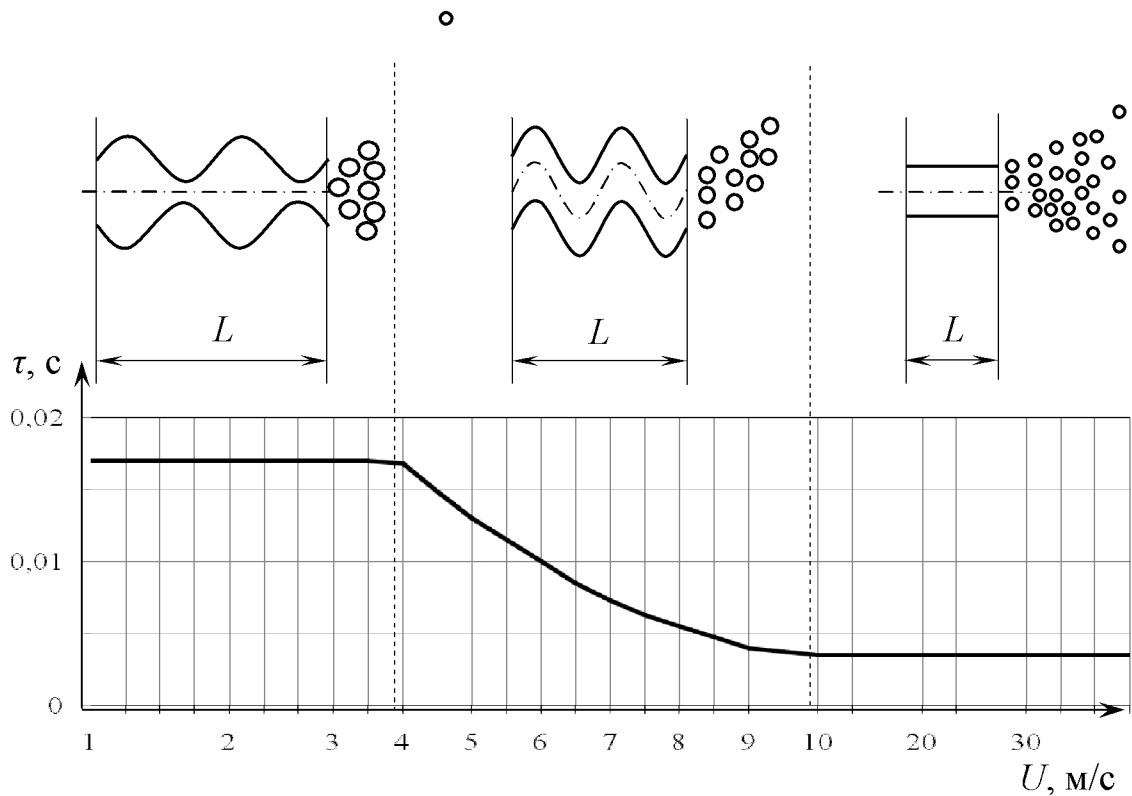

Рис. 1. Час до розпаду та форма струменя води діаметром 0,51 мм.

Так для струменя зі швидкістю $U = 4$ м/с поділ відбудеться за $\tau = 0,017$ с, а довжина суцільної частини становитиме $L = 0,068$ м. Зі зростанням швидкості до $U > 10$ м/с час до поділу зменшується до 0,003 с, а $L = 0,03$ м.

Об'ємна витрата рідини через розпилувач

$$\begin{aligned} & \text{---} \\ & \text{---} \end{aligned} \quad (1)$$

де $\mu = 0,6 - 0,8$ – коефіцієнт витрати рідини; f – площа поперечного перерізу соплового отвору; ΔP – перепад тиску; ρ – густина рідини.

Розміри краплин визначаються експериментально і вказуються в рекламних проспектах виробника. Струминне розпилення досягається лише при високій швидкості струменя.

2. Відцентрове розпилення

Розвиток відцентрового розпилення розпочався після успішного застосування у двигунах ракет ФАУ-2. Закручуванням рідини у вихровій камері забезпечується управління кутом розпилення і розміром краплин.

Абрамович Г.Н. (1949) запропонував теорію відцентрового розпилувача ідеальної (нев'язкої) рідини. Із закону збереження моменту кількості руху рідини

$$\text{,} \quad (2)$$

отримано швидкість обертання W , а з рівняння збереження енергії перепад тиску

$$\Delta P = \frac{\rho}{2} (W^2 + U^2). \quad (3)$$

Збільшення обертальної швидкості у напрямку вісі супроводжується зменшенням тиску і появою воронки з газовим вихором. З (2) і (3) визначено коефіцієнт витрати рідини, товщину плівки у сопловому отворі і кут розпилення.

Але для в'язкої рідини розрахункові характеристики розпилювача експериментально не підтверджуються. Швидкість обертання в'язкої рідини змінюється за законом

$$W \cdot r^n = const, \quad (4)$$

де для розпилювачів $n \approx 0,8$. Втрату початкового моменту кількості руху у [2] пропонується враховувати поправкою на тертя об стінки, хоча відомо, що тертя проявляється лише у пристінному шарі рідини.

Методи розрахунку відцентрового розпилювача для в'язкої рідини запропоновані у [4] базуються на новому уявленні про структуру закрученого потоку (рис. 2).

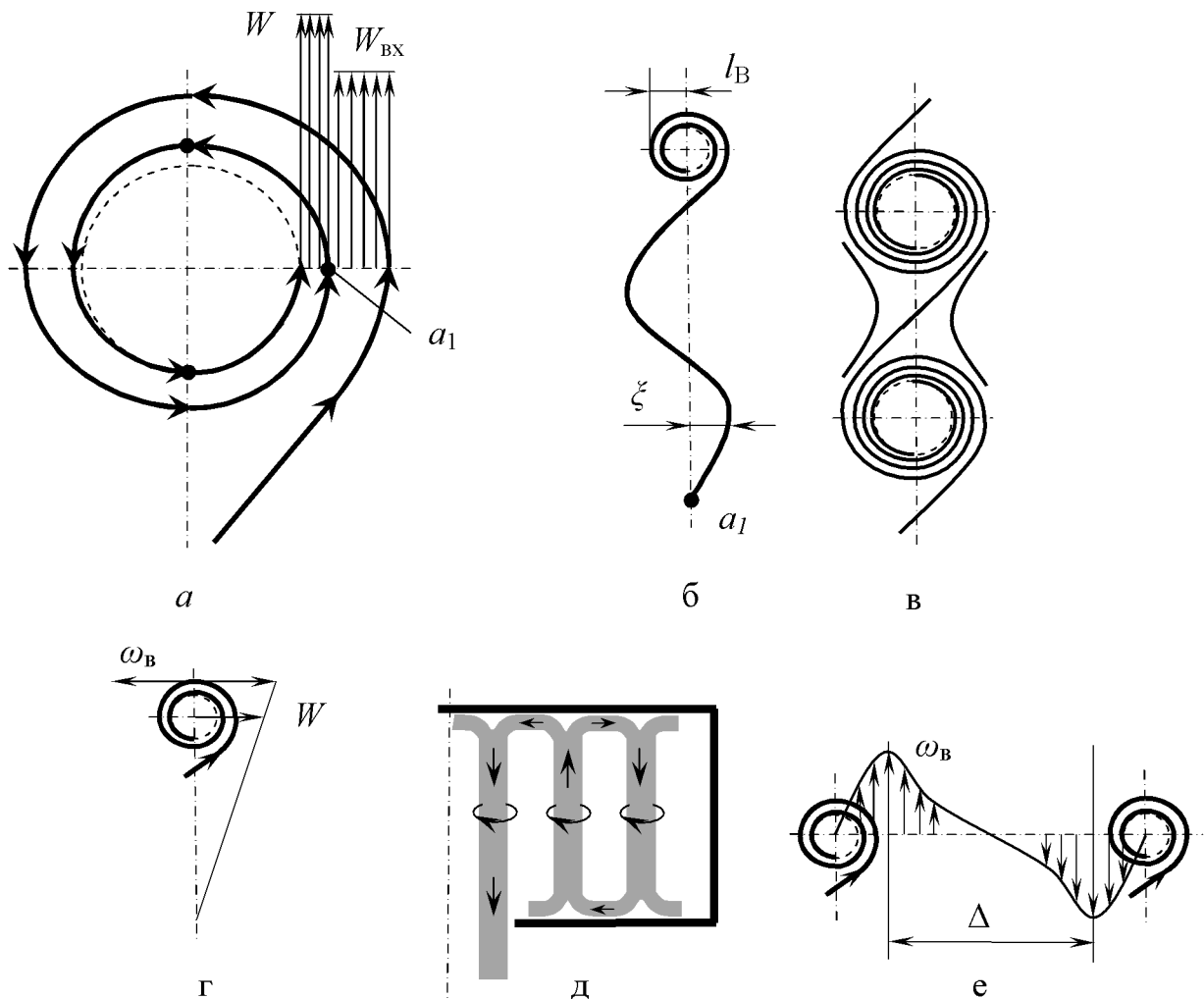

Рис. 2. Схема формування вихрових ниток закрученим потоком:

а – закручений потік; б – межа поділу; в,г,д – вихори в камері закручування, е – до визначення ефективної в'язкості.

Поверхня торкання між зовнішнім витком спіралі, що має швидкість $W_{\text{вх}}$ і внутрішнім, який підтікає до a_1 зі швидкістю $W > W_{\text{вх}}$ (рис. 2, а) починає коливатися (рис. 2, б) з амплітудою ξ (нестійкість Гемгольца). Коли амплітуда стає критичною, скручуються вихрові нитки з радіусом $l_{\text{в}}$, які є цілісними кінематичними утвореннями (рис. 2, в).

З досягненням обертальної швидкості $\omega_{\text{в}}$, рівної швидкості переносного руху W (рис. 2, г), нитки під дією радіального перепаду тиску зміщаються у напрямку до вісі закрученого потоку. У камері закручування кінці ниток рухаються біля стінок (рис. 2, д), а рідина стікає з ниток в пристінні шари.

На відміну від загальноприйнятого уявлення про турбулентність (хаотичність), ми сприймаємо закручений потік як псевдотурбулентний (позірна хаотичність), в якому генеруються вихрові нитки («ролики»). Генерування вихрових ниток закрученим потоком було підтверджено експериментально [5]. Вихрові нитки закрученого потоку олова після витікання з соплового отвору ділилися і мали практично однаковий діаметр (рис. 3). Перед затвердінням нитки оберталися, про що свідчить розміщення кристалів на поверхні.

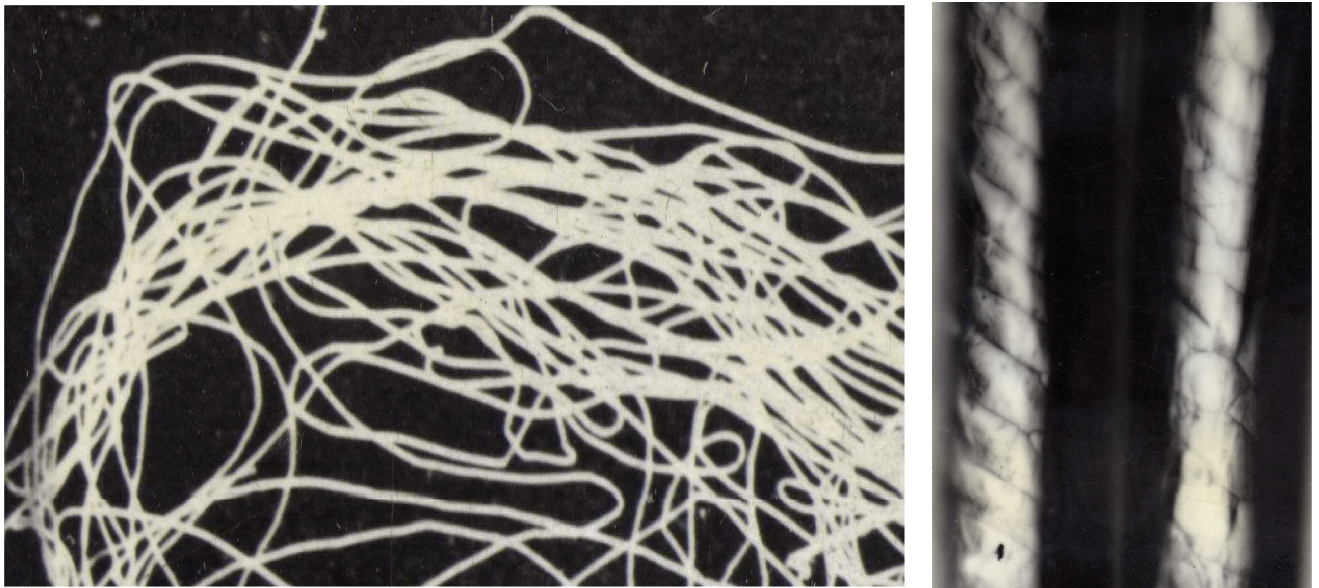

Рис. 3. Загальний вигляд вихрових ниток: а – пучок вихрових ниток; б – вихрові нитки $\times 500$.

Обертаний рух вихрових ниток підтримується нормальною напругою у закрученому потоці рідини

$$\tau_{\text{т}} = 2\mu_{\text{т}} \left| \frac{\partial V}{\partial r} \right|;$$

де $\mu_{\text{т}}$ – ефективна в'язкість, V – радіальна швидкість, під дією якої нитки рухаються в напрямку вісі.

Тертя між вихровими нитками

$$\tau = \mu \frac{2\omega_B}{\Delta}; \quad (5)$$

де μ – молекулярна динамічна в'язкість, ω_B – максимальна обертова швидкість нитки, Δ – діаметр нитки (рис. 2, е).

З рівності τ_T і τ ефективна в'язкість

$$\mu_T \sim \mu \frac{2\omega_B}{\Delta} \frac{1}{\left| \frac{\partial V}{\partial r} \right|}. \quad (6)$$

Таким чином радіальна швидкість закрученого потоку є визначальною для обертання вихрових ниток. Пульсації швидкості у рухомій рідині, що вимірюються термоанемометрами, відображають швидкості рідини у вихрових нитках.

Відповідно з [6] у камері закручування пульсації обертової швидкості зростають до вісі $\omega_B \sim \frac{1}{r}$, а масштаби пульсацій зменшуються $\Delta \sim r$. Якщо враховувати, що витрата рідини є сталою величиною, $V \cdot 2\pi r h = const$, $V \sim \frac{1}{r}$, $\left| \frac{dV}{dr} \right| \sim \frac{1}{r^2}$, де h – висота камери, тоді отримаємо $\mu_T \sim const \cdot \mu$.

Методи розрахунку вихрової камери [4] побудовано для закрученого потоку з постійною ефективною в'язкістю. Закручений потік був умовно поділений на вихор ($U = 0$) і вихростік з $U \neq 0$, для яких рівняння збереження кількості руху для обертової швидкості

$$\rho V \frac{d}{r dr} W = \mu_T \frac{d}{dr} \frac{d}{r dr} W, \quad (7)$$

і збереження маси у вихорі

$$\frac{d}{dr} rV = 0, \quad (8)$$

і вихростоці

$$\frac{d}{dr} rV + \frac{\partial U}{\partial x} = 0, \quad (9)$$

Після інтегрування (8) отримаємо радіальну швидкість $V = -|V_K| \frac{R_K}{r}$, а з (7) відомий з експериментів степеневий закон обертової швидкості у вихорі

$$Wr^{1-k} = const, \quad (10)$$

де R_K – радіус початкового закручування, V_K – відповідна радіальна швидкість, $k = \frac{\rho |V_K| R_K}{\mu_T}$ – ефективне число Рейнольдса.

Стає зрозумілою причина зменшення моменту (4), (10) кількості руху в'язкої рідини у порівнянні з ідеальною (2). Це стосується і енергії опосередкованого руху. Втрачена частка моменту кількості руху і енергії акумулюється у вихрових нитках.

Для ідеальної рідини $\mu_T = 0$ і (7) спрощується до $\frac{d}{rdr} rW = 0$ з відомим рішенням (2), яке співпадає з (10) при $k = 2$.

Для твердого тіла при $\mu_T \Rightarrow \infty$ з (7) отримаємо

$$\frac{d}{dr} \frac{d}{rdr} rW = 0, \quad (11)$$

з рішенням $W = const \cdot r$, яке співпадає з (10) при $k = 0$.

Були встановлені межі ефективного числа Рейнольдса для закрученого потоку $k = 0 \div 2$ і визначена залежність k від витрати, молекулярної в'язкості рідини та розмірів закрученого потоку [4].

У вихросточі внаслідок появи осьової швидкості зменшується радіальна і обертова швидкість [4].

Розподіл обертової швидкості (10) принципово відрізняється від прийнятого для ідеальної рідини (2) в методах розрахунку відцентрових розпилювачів, запропонованих Абрамовичем Г.Н.

За відомого розподілу швидкостей у закрученому потоці визначається тиск, коефіцієнт витрати рідини, кут розпилення та товщина плівки у сопловому отворі. Всі розміри камери закручування розраховуються за розробленою методикою для в'язкої рідини. Камера закручування з мінімальними втратами тиску на тертя в потоці є оптимальною.

3. Краплину "народжує" вихор

Плівка рідини у сопловому отворі відцентрового розпилювача складається із вихрових ниток. Зменшення статичного тиску в зонах максимальної швидкості у вихрових нитках зумовлює деформацію поверхні плівки тиском середовища, в яке розпиляється рідина, та капілярним тиском. Коливання поверхні плівки перед розпадом не випадкові, а зумовлені обертовим рухом рідини та силою поверхневого натягу вихрових ниток (рис. 4).

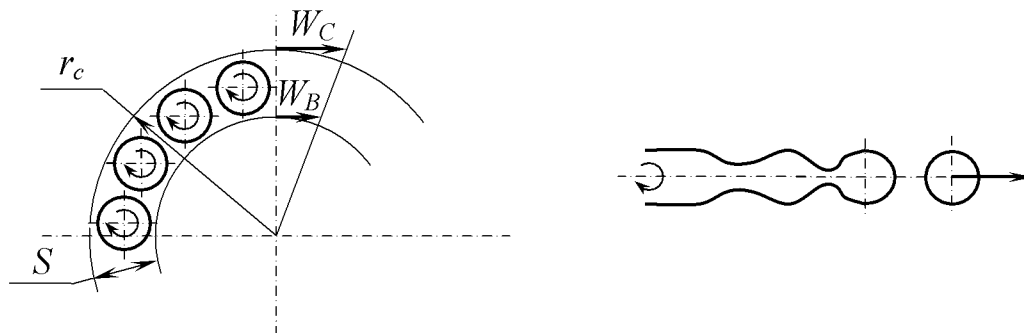

Рис. 4. Схема розпаду плівки і вихрової нитки: W_C – обертова швидкість на радіусі соплового отвору; W_B – обертова швидкість на радіусі газового вихора; S – товщина плівки рідини у сопловому отворі.

Внутрішня енергія одиниці довжини вихрової нитки, ядро якої обертається з приблизно постійною кутовою швидкістю

$$E_B = \frac{I\omega_B^2}{2} = \frac{\rho\omega_B^2}{2} \int_0^{l_B} r^2 2\pi r dr = \frac{\rho\omega_B^2 \pi l_B^4}{4}, \quad (12)$$

де I – момент інерції, а $\omega_B = \frac{W_C - W_B}{S}$ – кутова швидкість вихрової нитки у плівці.

Робота з переміщення вихрових ниток на товщину плівки

$$E_{\text{тр}} = F_{\text{тр}} l_B \cdot 2S \sim \mu \frac{W_C - W_B}{S} \cdot \frac{S}{\Delta} l_B \cdot 2S, \quad (13)$$

де $F_{\text{тр}}$ – сила тертя одиниці довжини вихрової нитки.

Якщо прийняти, що діаметр вихрової нитки визначає найбільш вірогідний (медіанний) діаметр краплин, а частки, на які поділялася вихрова нитка $b = \chi \cdot 2l_B$, де χ – коефіцієнт стискання потоку, який залежить від режиму розпаду, тоді із рівності об'ємів циліндра і краплини отримаємо $d_m = \sqrt[3]{12\chi \cdot l_B}$. Скориставшись приблизним розподілом швидкостей у плівці $W_C - W_B \approx W_C \frac{S}{r_c}$, з рівності енергій $E_B = E_{\text{тр}}$ отримаємо формулу для медіанного діаметра краплин

$$\frac{d_m}{S} = C \left(\frac{SW_C}{\nu} \right)^{-\frac{1}{3}}$$

$$\text{де } C = \left(\frac{96\chi l_B}{\pi \Delta} \right)^{\frac{1}{3}}.$$

Після заміни S і W_C геометричними характеристиками камери закручування отримаємо [7] формулу середнього об'ємного діаметра краплин:

$$\frac{d_{30}}{2r_c} = \frac{15}{A^{0,9} B^{0,7} 10^{0,7k}}$$

де $A = \frac{\pi r_c R_k}{m f_{\text{вх}}}$, $B = \frac{\pi h R_k}{m f_{\text{вх}}}$, $m f_{\text{вх}}$ – площа вхідних каналів.

Сформована потоком вихрова нитка є елементом структури потоку і «народжує» краплину. Тривіальним є бажання отримати необхідну краплину при мінімальному тиску рідини. Ідея Натанзона В.Я. є життєздатною і отримала розвиток для закрученого потоку.

4. Ефективність гідродинамічної оптимізації камери закручування

Порівняти розпилювачі можна за дисперсністю та питомою витратою енергії на розпилення.

Дисперсність розпилення оцінюється за середнім об'ємним діаметром краплин у факелі $d_{30} = \sqrt[3]{\frac{\sum_{i=1}^n n_i d_i^3}{n}}$, об'ємно-медіанним діаметром $D_{V0.5}$, який ділить об'єм розпиленої рідини на дві рівні частини та за середнім об'ємно-поверхневим діаметром (за Заутером) $d_{32} = \frac{\sum_{i=1}^n n_i d_i^3}{\sum_{i=1}^n n_i d_i^2}$, де n_i – кількість краплин i -го діаметра; n – загальна кількість краплин. Для характеристики дисперсності використовуються також значення діаметрів, в межах яких знаходиться 10 % та 90 % об'єму краплин.

Площа поверхні краплин полідисперсного факела

$$S = \pi \sum n_i d_i^2 = \pi d_{32}^2 \cdot n,$$

де кількість краплин $n = \frac{6Q}{\pi d_{32}^3}$.

Зменшення середнього об'ємно-поверхневого діаметру d_{32} свідчить про збільшення кількості краплин розпиленої рідини – $n \sim \frac{1}{d_{32}^3}$. Зростає також загальна площа поверхні краплин – $S \sim \frac{1}{d_{32}}$.

Питома витрата енергії на отримання одиниці площі поверхні розпиленої рідини e характеризує рівень досконалості способу розпилення та параметрів розпилювача. Оскільки затрати енергії $N = P \cdot Q$, Дж/с

$$e = \frac{N}{S} = \frac{P \cdot d_{32}}{6}.$$

Переваги відцентрового розпилення з оптимальною за формою та розмірами камерою закручування підтверджується співставленням характеристик дисперсності розпилювачів (табл. 1): відцентрового РОса® Ф.03.1.0 (Агромодуль, м. Дніпропетровськ, Україна), відцентрового Н.059.010 (ГСКБ м.Львів, Україна), струминних щілинних LU 120-02 та IDK 120-015 (Lechler, Німеччина), механічного дискового (Зоря, Росія).

Дисперсна характеристика розпилювачів

Показник	Розпилювач				
	відцентровий		щілинний		механічний
	P.03.0.6	H.059.010	LU 120-02	IDK 120-015	дисковий
Тиск, МПа	0,30	0,3	0,30	0,30	0,02
Витрата, л/хв	0,63	0,72	0,78	0,60	3,0
Діаметр краплин, мкм					
d_{30}	85	184	132	173	166
d_{32}	115	235	164	282	228
Об'ємна частка, %					
$D_{V0.1}$	70	152	88	137	157
$D_{V0.5}$	131	271	183	367	267
$D_{V0.9}$	238	420	314	839	330

Дисперсність відцентрового розпилювача H.059.010 знаходиться на рівні щілинного та дискового механічного. У порівнянні з H.059.010 об'ємно-медіанний діаметр ($D_{V0.5}$) розпилювача P.03.0.6 у двічі менший.

Завдяки оптимізації форми та розмірів камери закручування, питома витрата енергії при відцентровому розпиленні зменшилась у H.059.010 з 12,0 Дж/м² до 5,8 у P.03.0.6.

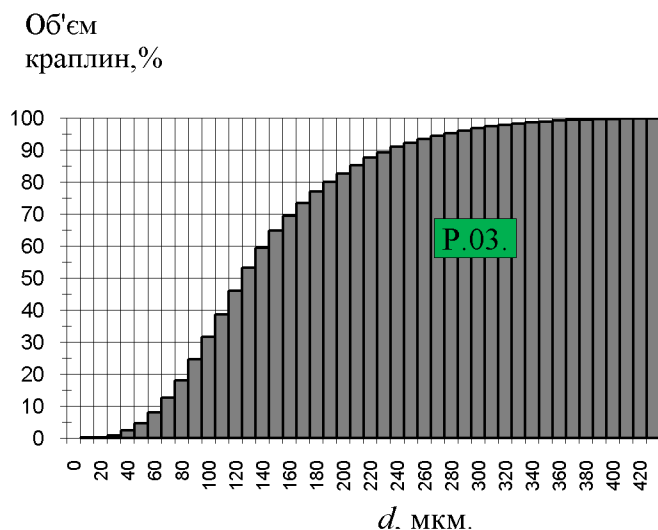
В табл. 2 наведено дисперсну характеристику розпилювача P.03.06® в залежності від тиску на відстані 0,5 м від розпилювача.

Характеристики розпилювача

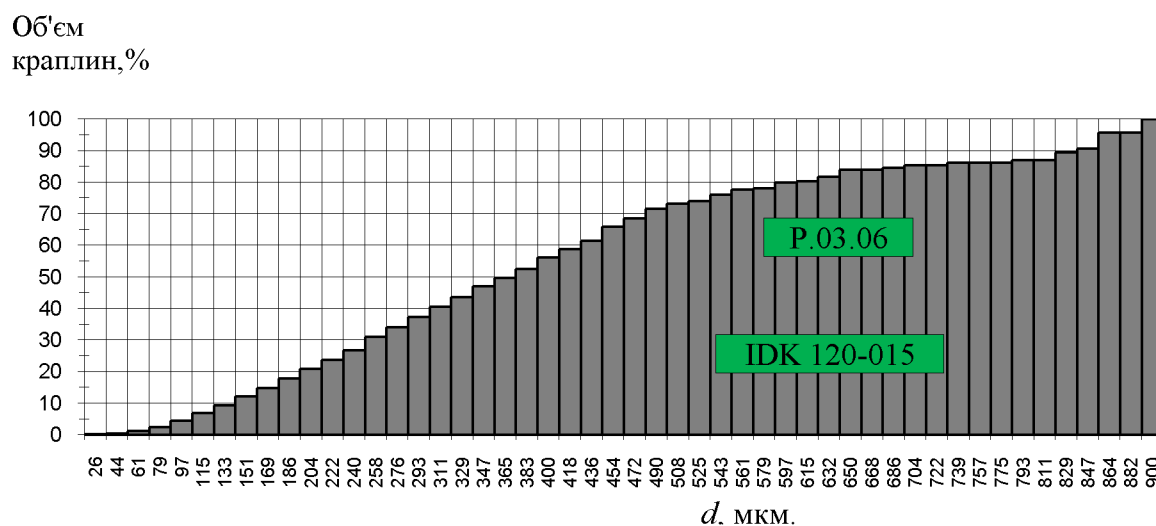
Показник	Розпилювач P.03.06			
Тиск, МПа	0,1	0,2	0,3	0,4
Витрата, л/хв	0,35	0,50	0,63	0,77
Діаметр краплин, мкм				
d_{30}	151	99	84	74
d_{32}	216	137	115	94
Об'ємна частка, %				
$D_{V0.1}$	135	86	70	60
$D_{V0.5}$	254	157	131	108
$D_{V0.9}$	408	271	238	164
$D_{V0.9}$	527	377	347	232
Питома витрата енергії – e , Дж/м ²	3,6	4,6	5,8	6,3

З табл. 1 і 2 видно, що відцентровий розпилювач при тиску 0,1 МПа має дисперсність, співставиму з дисперсністю щілинного розпилювача при тиску 0,3 МПа.

На рис. 5 співставлено інтегральні характеристики дисперсності відцентрового розпилювача P.03.0.6 та інжекторного щілинного розпилювача IDK 120-015 на відстані 0,5 м від сопла за умови тиску 0,3 МПа згідно з вимірюваннями компанії Lechler GmbH.

а

б

Рис. 5. Інтегральна характеристика розподілу краплин за об'ємом для розпилювачів: а – P.03.0.6; б – IDK 120-015.

Відцентровий розпилювач POsa® забезпечує розпилення з об'ємною часткою краплин 80 – 350 мкм, які вважаються [1] біологічно оптимальними на рівні 86 %, а до 80 мкм – 13 %.

Література:

1. Распыление... / [Павлюшин В. А., Лысов А. К., Веретенников Ю. М. и др.]. – Санкт-Петербург : RIZO-печать, 2004. – 112 с.
2. Распыливание жидкостей / [Ю. Ф. Дитякин, Л. А. Клячко, Б. В. Новиков, В. И. Ягодкин]. – М. : Машиностроение, 1977. – 208 с.

3. Витман Л.А. О расчете длины сплошной части струи жидкости при ее распаде // В сб. Вопросы теплоотдачи и гидравлики двухфазных сред. – М.; Л.: Энергоиздат, 1951. – С. 338 – 350.
4. Коваль В. П. Совершенствование энергетических аппаратов с вихревой камерой: Дис. ... доктора тех. наук : 05.14.04 / Коваль Владимир Павлович. – Днепропетровск, 1989. – 440 с.
5. Жолоб В. М. Экспериментальное исследование вихревых нитей, генерируемых закрученным потоком / В. М. Жолоб, В. П. Коваль // Прикладная механика. – 1978. – Т. XIV, № 3. – С. 132–134.
6. Ринкевичус Б.С. Исследование турбулентности жидкости с помощью дифференциальной схемы ОДИС / Б.С. Ринкевичус, В.И. Смирнов // Журнал ПМТФ. – 1978. - № 4. С. 182–185.
7. Коваль В. П. Влияние характеристик центробежной форсунки на дисперсность распыла жидкости / В. П. Коваль, В. И. Бондаренко // Энергомашиностроение. – 1977. – № 4. С. 17–19.